

Temat: **Literatura barokowa w Polsce.** (2 godz.)

1. Podział lit. barokowej w Polsce:
  - dworska
  - sarmacka
  - plebejska
2. Język literatury barokowej.
3. Przykłady lit. barokowej w Polsce.

Ad.1

Nurt dworski reprezentują: **Jan Andrzej Morsztyn** i **Daniel Naborowski**.

Ten typ literatury uprawiany był na wzór europejski, zwłaszcza modna stała się poezja włoskiego Marina, którego naśladowali także polscy poeci. Poezja dworska miała więc zaskakiwać odbiorcę, dowodzić mistrzostwa autora, wreszcie – bawić i uatrakcyjnić rozmaite dworskie spotkania. Był to nurt kosmopolityczny, czyli czerpiący z wzorów zachodnich, im składający uznanie, a z niechęcią odnoszący się do rodzimych, polskich tradycji.

- **Nurt ziemiański** – opanował polskie szlacheckie dworki. Inna nazwa to nurt sarmacki – od słynnej teorii o Sarmatach, bardzo rozpowszechnionej w XVII wieku. Zwany jest także „swojskim”, bo ta właśnie literatura, odmiennie niż nurt dworski, przykładała ogromną wagę do rodzimych tradycji, wręcz tworzyła własną szlachecką ideologię i swój polski rodowód uznawała za najważniejszy.

Twórcami tego nurtu są: **Wacław Potocki**, **Jan Chryzostom Pasek**.

Poezja sarmacka:

- **Wacław Potocki**; wybrane wiersze: *Nierządem Polska stoi*, *Zbytki polskie*, *Pospolite ruszenie*, epos *Transakcja wojny chocimskiej*;
- wiersze **Kaspra Miaskowskiego**;
- psalmy **Wespazjana Kochowskiego**;

Sielanki Szymona Szymonowica. Prezentuje wzór życia na wsi, głosi umiar, pochwałę natury, a w przypadku Potockiego porusza także problematykę patriotyczną. Głosi, by śmierć przeciwstawić miłości, by korzystać z życia właśnie ze względu na jego ulotność, sławi rozkosze życia, także ziemską, zmysłową miłość i dworski flirt.

Literatura plebejska.

w tym nurcie powstawała głównie literatura humorystyczna, satyryczna, taka , której treść była niewybredna . Najczęściej utwory te kpiły ze szlachty, duchowieństwa, chłopów a także mieszczan. Jej celem było piętnowanie ludzkich przywar. Parodiowała także pojęcia i zagadnienia etyczne i estetyczne. Można także uznać , że przewartościowywała uznawane przez wszystkich uznawane autorytety, postawy i wzory.

Była to także w pewnym stopniu literatura prowokacyjna. Dlatego, że w utworach tych odnaleźć można było akceptację i pochwałę pijaństwa, złodziejstwa i frantostwa.

Mam w niej wzory literacki jest to wzór osoby Albertusa który był plebejuszem , wyprawionym na wojnę przez plebana był on tak naprawdę tchórzem i głupkiem.

- Świat plebejski jawi się nam jako odwrócona, "lustrzana" rzeczywistość.

Twórca to :

- Jan z Kijan i jego utwór "Albertus z wojny"

Ad.2

Bogactwo środków artystycznych, np.:

Alegoria - obraz w lit. I sztuce mający poza znaczeniem dosłownym określony sens przenośny, metaforyczny. Znaczenie alegorii jest ściśle skodyfikowane i potwierdzone tradycją, w przeciwieństwie do symbolu, który można interpretować wielorako

Anafora - powtórzenie na początku wersów tekstów lirycznych i prozatorskich

Antyteza - zestawienie dwóch opozycyjnych znaczeniowo wypowiedzi (zdań), pojęć lub obrazów

Elipsa - pominięcie w zdaniu jakiegoś składnika, najczęściej orzeczenia, które nie wpływa w istotny sposób na zrozumienie wypowiedzi

Epifora - powtórzenie tego samego słowa czy zwrotu na końcu kolejnych segmentów wypowiedzi, zdań, wersów

Gawęda - gat. Prozy epickiej wywodzący się z lit. Szlacheckiej, luźna opowieść o przeżyciach i przygodach z dużą ilością ciekawostek i dygresji

Gongoryzm - nurt hiszp.. poezji barokowej stworzony przez Luisa de Góngorę, char. się niezwykłym słownictwem, powstałym często z przekształcenia słów greckich i łac., udziwnionych metafor, trudno zrozumiałych aluzji

Gradacja (stopniowanie) - nagromadzenie określeń i uszeregowanie ich wg. Stopnia nasilenia lub osłabienia danej cechy, celem spotęgowania wrażenia

Hiperbola - wyolbrzymienie

Inwersja (szyk przestawny) - niezwykły, odwrócony szyk wyrazów w zdaniu, który służy podkreśleniu niektórych jego elementów

Konceptyzm - barokowa metoda twórcza, w której zaskakujący pomysł determinuje budowę utworu i nadaje mu zamierzoną wyszukaną formę

Kontrast - jaskrawe przeciwieństwo, uwydatnienie, różnice między zestawionymi ze sobą rzeczami, zjawiskami

Konwencja literacka - stałe pojawianie się pokreślonego rozwiązania literackiego w ramach danej epoki. Zespół norm warstwy gat., stylistycznej, kompozycyjnej, tematycznej utworu

Marynizm - nurt barokowej poezji dworskiej, skłonność do wirtuozerii formalnej, dworskiej elegancji, celem poezji jest zdziwienie odbiorcy, zaskoczenie go

Oksymoron - zestawienie wyrazów wzajemnie wykluczających się

Pamiętnik - relacja prozatorska pisana z pewnego dystansu czasowego, opis wydarzeń, których autor był uczestnikiem lub świadkiem

Paradoks - sformułowanie zawierające myśl wewnętrznie sprzeczną

Peryfraz (omówienie) – zastąpienie wyrazu przez jego rozbudowany, czasem zmetaforyzowany opis, będący równoważnikiem jego znaczenia

Ad.3

a) literatura dworska, np.:

Jan Andrzej Morsztyn

Do trupa

Leżysz zabity i jam też zabity,
Ty — strzałą śmierci, ja — strzałą miłości,
Ty krwie, ja w sobie nie mam rumianości[1],
Ty jawne świece, ja mam płomień skryty,

Tyś na twarz suknem żałobnym nakryty,
Jam zawarł[2] zmysły w okropnej ciemności[3],
Ty masz związane ręce, ja wolności
Zbwszy mam rozum łańcuchem powity.

Ty jednak milczysz, a mój język kwili[4],
Ty nic nie czujesz, ja cierpię ból srodze,
Tyś jak lód, a jam w piekielnej śródzie[5].

Ty się rozsypiesz prochem w małej chwili,
Ja się nie mogę, stawszy się żywiołem
Wiecznym mych ogniów, rozsypać popiołem.

b) literatura sarmacka

NATURA WSZYTKIM JEDNAKA

Gwałtem nas chce natura wszędy zrównać, a my
Gwałtem się między sobą różnić napieramy.
Równy się król poczyna, równy z kmieciem rodzi,
Tak się boi, tak smuci, tak stęka, tak schodzi.
Nie poznasz, zajżrawszy w grób, z potaziów a z grochu,
Tak natura w kilka lat porówna je prochu,
Prócz, że barziej pan niż chłop śmierdzi: ta przyczyna,
Gdy rychlej mięso zgnije, niż zwiędnie jarzyna.
Nie poznasz, chociaż smaczniej pan jada nierówny
Niżeli chłop, co pańskie, a co chłopskie gówny.
A czym się pan na świecie przed chłopkiem przechwalał,
Ledwie nie wszystko będzie po śmierci wypalał:
Ledwie nie wszystkie dary tu fortuny ślepej
Grzechem są, a szatańskie na wieczną śmierć lepej.

c) literatura plebejska

URODA JEDNEJ PANNY

Wiem jedną pannę nadobną a dobrego rodu,

Anibym jej obłapił z największego głodu.
Urodziwa jako drąg, nos jako u słońca,
Szyja jak u wielbłąda, łeb jako u konia,
Oczy na wierzch wylazły, to ją barzo zdobi,
A zawsze się usmarka, gdy jedno co robi.
Piersi jako wołowe nadęte pęcherze,
Gdzie się jedno obróci, wszystko w zadku gmerze.
W opasaniu subtelna jako piwna beczka,
Jednym słowem, wierę, jest kształtowa dziewczeczka.
Gęba jak luźny worek, a jak niedźwiedź mruczy,
Kto by chciał świdrem patrzeć, od niej się nauczy.
Chód wspaniały, poważny, zadek jako stępa,
Nogi jako filary, chodzi jako kłępa.
Głos wdzięczny jak stary wilk, kiedy pocznie śpiewać,
Uciawszy łeb, byłoby w co pomyje zlewać.
By jej rogi przyprawił, ba i ogon zgoła,
To na Boże Wstąpienie zrzucić ją z kościoła,
Daję ją za kolędę wam, panowie młodzi,
Komin nią zatykajcie, bo się na to godzi,
Więc pod wóz furmanowi siadać na łańcuchu.
Dziękuj mi, com cię udał, nadobny zły duchu.